

TAKÁCS MIKLÓS

KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT JOHN PAGET JÁNOS

(1808-1892)

„Aki ma csiholt tűzkő illatú, eper ízű Sauvignont csemegézik Erdély valamelyik meghitt pincéjében, az gondoljon hálával és kegyelettel Paget Jánosra, aki elhagyta szülőhazáját egy valóban szép asszonyért és a még szebb Erdélyért.” (Csávossy György)

John Paget idős korában

Kétszáz évvel ezelőtt, 1808. április 18-án született John Paget, azaz Paget János angol orvos, európai utazó, magyar szabadságharcos, erdélyi gazda. Különös egybeesés, hogy éppen ezen a napon tartották Füred testvérvárosainak első nemzetközi találkozóját. Annak az egykori utazónak a születésnapján, akit az első Anna bálok leírójaként tartunk számon Balatonfüreden azóta is.

Regényes élete készítette Jósika Miklóst „Az élet útjai” című regényének megírására, szabadságharcos tevékenységét Kemény István és Jókai Mór örököltette meg. Felesége szépsége, ragyogó szelleme Jékely Zoltánt ihlette meg. De nem csak őt. Évtizedek óta tölti az év nagyobbik részét Balatonfüreden Kovács András Kossuth-díjas filmrendező.

2007-ben ő készített kettejükről egyórás dokumentumfilmet „Polixéna és John” címmel.

A később Paget János néven ismertté vált, jó családból származó fiatal angol orvost egy akkoriban igen népszerű műfaj, az útleírás, pontosabban a *Magyarország és Erdély* című majd kilencszáz oldalas munkája tette híressé. Könyve, amelyet a legjobb reformkori útleírások között tartanak számon, már életében is nagy sikert aratott.

Paget jelen volt 1835-ben Pozsonyban a diétán. Közeli kapcsolatba került Széchenyi Istvánnal, akinek eszméit, munkásságát könyvében külön fejezetben méltatta. Sokat foglalkozott a barát, később már felesége révén rokonná lett Wesselényi Miklós hűtlenségi perével.

Könyve számunkra nem csak azért fontos, mert forrásértékű leírásokat közöl, hanem azért is, mert több, mint egyszerű útikalauz, vagy élménybeszámoló. Személyes tapasztalatai alapján írt a reformkor politikai és gazdasági viszonyairól, az ország bajairól jól felismerve azokat az okokat, amelyek az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kitöréséhez vezettek. Így az is érthető, hogy művét sokáig csak külföldön lehetett kiadni.

Könyvét Angliában négyszer, Amerikában kétszer, németül szintén kétszer adták ki. Magyarul sokáig csak töredékeket közöltek, majd a fontosabb részeket tartalmazó azonos című válogatás a Helikon Kiadó gondozásában jelent meg száznegyvennyolc (!) évvel később, 1987-ben. Ezt a kitűnő munkát Rakovszky Zsuzsának, a fordítónak, és Maller Sándornak köszönhetjük, aki nem csak válogatta és szerkesztette a kötetet, de azon kívül, hogy szó- és névmagyarozással látta el, közli Paget máig legjobb életrajzát is. A teljes művet magyarra még nem fordították le.

John Paget élete során sokat utazott. Tanulmányútként induló első nagy utazása során már bejárta Európa jó részét. Feleségével is Rómában ismerkedett meg romantikus körülmények között, amelyről Wesselényi Polixénia *Olaszthoni és schwe-*

izi utazás című útikönyvében számol be. Polixénia, vagy ahogyan nagy csodálója, Jékely Zoltán nevezte: „*A XIX. század Murányi Vénusza*” nem csak szép és művelt arisztokrata hölgy volt, hanem emancipált asszony is. Erdélyben kötöttek házasságot és a család a Kolozsvárhoz közeli Aranyosgyéresen telepedett le. Paget, aki igazi hős típus volt, művelt, bátor, jó megjelenésű és természetesen nagy sportember is (kitűnő lovas), gazdálkodásba kezdett. Itt született 1841-ben Olivér fiuk, akinek szintén regényes sors jutott részül: tizenkilenc évesen Garibaldi és Türr zászlaja alatt harcolt hősiiesen, többször előléptették. A svájci ifjúság egy pár revolvert küldött neki e felirattal: „*A Deréknek.*”

John Paget az 1840-es években

Paget honosítása az 1846–47-i erdélyi országgyűlésen történt. A szabadságharc alatt Paget „tollal és karddal” egyaránt szolgált. Minderről máig kiadatlan naplótöredékéből tudunk, melynek kéziratát 1953-ban vásárolta meg a Bukaresti Akadémiai Könyvtár. Wesselényi és Széchenyi barátja beállt nemzetőrnek, részt vett Kolozsvár védelmé-

ben. Legnevezetesebb tette az volt, hogy társaival Nagyenyednél 1848/49 telén egyetlen éjszaka alatt hétszáz menekültöt mentettek meg. Erről előbb Kemény István, majd utána Jókai írt, utóbbi az *Egy az Isten* című regényben. Paget megismerkedett Petőfivel, naplója szerint „Magyarország legnépszerűbb és legtehetségesebb fiatal poétájá”-val, és találkozott Bálcescuval, akit művelt és fennkölt szellemnek tartott. Az ország érdekében származását, kapcsolatait diplomáciai úton próbálta érvényesíteni, de hiába, a Nyugatot nem érdekeltük.

Wesselényi Polixénia gyermekével

A szabadságharc bukása után családjával Angliába menekült. Hároméves angliai tartózkodása alatt részt vett Kossuth 1851-es látogatásának előkészítésében, majd rövid drezdai és hosszabb nizzai kitérővel az angol kormány támogatásával 1855-ben visszatérhetett Erdélybe, Aranyosgyéresre. Birtokukat kifosztották, feldúlták, mindent előlről kellett kezdenie.

Paget János szorgalmazta a szőlőművelés modern módszereinek elterjesztését, birtokain mintatelepet hozott létre. Kiváló boraival sorra nyerte a díjakat, még a párizsi világkiállításon is. Ez a tevékenysége is hozzájárult a francia becsületrend el-

nyeréséhez. Mintagazdaságában új mezőgazdasági módszereket honosított meg. Franciaországból szőlőfajtákat hozatott Erdélybe. Ezek: a bordeaux-i Cabernet sauvignon, a Cabernet franc, valamint a Merlot, a Verdot, a Malbec, a Sauterne-vidéki fehér borszőlőkből a Sauvignon blanc és a Semillon. A burgundi fajtákból a Pinot noir, a Pinot gris és a Plant doré, a champagne-iakból az Epinette, továbbá a Chardonnay, valamint a Montrachais fordulnak elő Paget kísérleti telepein.

Tapasztalatait szakcikkekben közölte az 1869-ben alapított ma is megjelenő Borászati Füzetekben és az Erdélyi Gazda című lapokban. Cikkeit így írta alá: „Paget János, erdélyi gazda”.

Igen aktív volt a közéletben, Kolozsvár, Erdély ismert személyisége, aki mindenhol ott van, ami a fejlődést szolgálja, ami előremozdít. A lótenyésztés elősegítése miatt vett részt a kolozsvári lóversenyzés és az Erdélyi Lovaregylet felújításában. Szerepet vállalt az Erdélyi Gazdasági Egylet, és az Erdélyi Pincze-Egylet (borkereskedelem) létrejöttében. Tevékenységéért Vaskorona rendet kapott, de a vele járó bárói címet soha sem használta. Kolozsváron angol olvasóegyletet és társalgó kört alapított, bevezették az angol nyelv tanítását (1879). Tagja a Magyar Történelmi Társaságnak. Sokat segít az erdélyi unitáriusoknak, alapítvány örökíti meg a nevét. Angol anyagi segítséggel megmenti hitsorsosai kolozsvári és székelykeresztúri iskoláját. Emlékét egyházában ma is nagy tisztelet és megbecsülés övezi.

Balatonfüreden 1835-ben járt először, élményeit naplójában, majd pár év múlva híres könyvében írja le. Beszámolóját a következő szavakkal kezdi:

„Vagy nyolcvan mérföldre Pesttől délre, a Balaton partján van egy Füred nevű kellemes kis fürdőhely, hová érdemes ellátogatni: a környező táj gyönyörű, a társaság, amely rendszeresen fölkeresi, barátságos és kellemes. „

A továbbiakban beszámol a szálláskeresés nehézségeiről, a színházban töltött estéről, csodálkozik a Balaton kihasználatlanságán, de dicséri gazdag és nemes halállományát. Horváth úr, a Horváth ház tulajdonosa bevezeti a társaságba, ahol megcsodálja a magyar hölgyek szépségét. Majd bálban vehet részt, két alkalommal is. Ebből a leírásból tudjuk, hogy milyenek lehettek az első Anna bálók. Feljegyez egy jellegzetes, romantikus füredi szerezénadot, és egy érdekes tihanyi kirándulást. Ennek kapcsán a kecskeköröm legendáját is ismerteti. Részletesen leírja a jellegzetes magyar táncot, amelyet igen kifejezésteljesnek talál. A százhetvenhá-

rom évvel ezelőtti füredi látogatásról szóló beszámolót így fejezi be:

„A kelő nap sugara, amikor bekukucskált a redőnyön, még ott ért bennünket a bálban, jelentették, hogy a lovak előálltak. Búcsút mondtunk hát az itt megismert kedves és vendégszerető barátainknak, felhajtottunk még nem egy teli pohár pezsgőt, mert néhány fékezhetetlen lélek ragaszkodott hozzá, hogy igyunk még egyet az egészségükre, végül útnak indultunk a tiszteletünkre kivezényelt banda harsány zeneszavára.”

Paget János magas kort ért meg, színes, tartalmas élete valóban regénybe illő történet. Jubileumára emlékezve Kovács János kolozsvári teológia professzor így írt:

„Paget János 1892. április 10-én du. 2 órakor, életének 84-ik évében néhány napig tartott tüdőgyulladás következtében bevégezte közhasznú munkás és nemes életét. Koporsóját Aranyos gyéresről Kolozsvárra szállították, s a Házsongárdi temetőben a család sírboltjában helyezték örök nyugalomra. Az erdélyi unitárius egyház egyik legbuzgóbb támogatóját vesztette el benne, s a magyar haza kiváló közéleti személyt, a haladás apostolát gyászolta elvesztésekor. „

Híres könyvének mottóját Dante Isteni Színjátékából vette:

„Óh boldog Magyarország! Csak ne hagyja magát félrevezetni már.”

(Babits Mihály fordítása)

Emlékét Balatonfüreden a Pantheonban a dr. Zákonyi Ferenc kezdeményezésére állított márványtábla őrzi.

Felhasznált irodalom

- John Paget: Magyarország és Erdély; Bp. Helikon, 1987
 Maller Sándor: John Paget János (John Paget: Magyarország és Erdély; Bp. Helikon Kiadó, 1987)
 Wesselényi Polixéna: Olaszthoni és schweizi utazás 1842; Bp. Magvető, 1981
 Jékely Zoltán: A XIX. század Murányi Vénusza ; (Wesselényi Polixéna: Olaszthoni és schweizi utazás 1842; Bp. Neumann Kht., 2004
 Kovács Sándor: John Paget János részvétele az 1848–49-es szabadságharcban és forradalomban; Unitárius Élet, 56. évfolyam 2. szám, 2002. Március–Április
 Kovács Sándor: Egy angol, akinek hazája lett Magyarország; Unitárius Közlöny, 18. (78.) évf. 5. szám, 2008. május
 Csávossy György: Az erdélyi szőlőművelés és borgazdaság úttörői; Korunk, 2002. december
 Ambrus Lajos: Lugas - more patrio; Bp. Kortárs, 2008.